

MIHAELA KOLETNIK, PANONSKO LONČARSKO IN KMETIJSKO IZRAZJE TER DRUGE DIALEKTOLOŠKE RAZPRAVE. Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti (Zora 60), 2008, 258 str.

Monografija jezikoslovke izredne profesorice na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru dr. Mihaele Koletnik odpira novo poglavje v slovenskem narečjeslovju, saj sistematično in s slikovnim gradivom predstavlja narečno strokovno besedje, ki zaradi spreminjajočega se načina življenja izginja iz aktivnega besednega zaklada prekmurskih govorcev.

V uvodnem delu nas avtorica seznani s poimenovanjem Prekmurja skozi zgodovino, s političnoupravno in cerkvenoupravno razdelitvijo ozemlja ogrskih Prekmurcev ter s klasifikacijo in poimenovanjem prekmurskega narečja od začetkov slovenske dialektologije do danes. Natančno je analizirano glasoslovje vseh treh prekmurskih podnarečij: goriškega, ravenskega in dolinskega.

V razpravi Prekmursko lončarsko izrazje avtorica najprej opiše lončarsko obrt kot najstarejšo in najbolj razširjeno obrt na Slovenskem, saj je ob koncu 19. stoletja v lončarskih središčih: v Komendi, Ribniški dolini, v Beli krajini, v Savinjski dolini, na Kozjanskem, na Ptujskem polju, v Prlekiji in Prekmurju delalo 410 lončarjev, leta 1993 pa jih je bilo le 20.

Narečno strokovno lončarsko izrazje je dvojno: delno gre za posebno, enopomensko besedje, ki se nanaša le na predmete ali opravila v zvezi z lončarsko dejavnostjo, drugi del pa sodi v splošni slovenski besedni zaklad. Izrazje je zapisano iz posnetih besedil, dopolnjeno

pa je z intervjujem z informanti v obliki slovarskih člankov. Poknjeni iztočnici, zapisani krepko za dvema navpičnicama (||), sledi njena fonetično zapisana narečna ustrezna v osnovni in drugi slovarski obliki; samostalniške besede v imenovalniku in roditelju ednine ali množine, glagoli v nedoločniku in prvi osebi ednine sedanjika, pridevniki v obliki za vse tri spole; sledi oznaka za spol samostalnika, glagolski vid. Temu sledi pomenska razlaga v ležečem tisku. Če ima leksem več pomenov, so ti razvrščeni pod zaporednimi številkami. Dvopičju sledi ponazarjalno gradivo – izsek iz posnetega narečnega besedila. Navadna puščica v levo v oglatem oklepaju označuje smer izposoje, ugotovljeno s pomočjo slovarjev, polna kazalka v desno usmerja k sopomenkam.

Lončarsko izrazje – okoli 450 gesel – ter ustrezne fotografije in skice predmetov so bili zbrani v Filovcih, Tešanovcih in Pečarovcih. Večina besedja za poimenovanje gline, za kopanje in pripravo materiala, lončarsko delavnico s pripravami in orodjem za oblikovanje posode in za barvanje, za lončarsko peč in za žganje lončene posode je neprevzeta, germanizmov je 47, romanizmov 22 in madžarizmov 8. Z zamiranjem lončarske obrti izginja tudi poimenovalno besedje. Nekaj neprevzetega izrazja naj ponazori predstavitev: blato, črepnja, drog, dveri, glina, kokot, kola, krop, les, mazati, mleti, motika, pivnica, pod, potač, srp, stolec, zemlja.

Razprava *Prekmursko kmetijsko izrazje* temelji na tematskih vprašalnicah, slikovnem gradivu in pripovedi informatorjev. Sestavljata jo dva sklopa: Kmečko orodje, pridelki, delo na polju in v hlevu (389 gesel) ter Na vrtu in v sadovnjaku (235 gesel). Zajeto je staro besedje, ki izginja in ki ga pozna le še najstarejša generacija govorcev, pa tudi

besedje, ki ga je prinesla sodobna tehnika in ki se ga oprijema mlajša generacija. Gradivo je zbrano s terenskimi raziskavami v raziskovalnih točkah: v Rogaševcih, v Tišini in Črenšovcih, ki pokrivajo vsa tri prekmurska podna-rečja.

Temeljno kmetijsko izrazje je slovansko, zapisanih germanizmov je 64, nekaj jih je izpričanih že v praslovanščini: luk, redkev, romanizmov je 34, že v praslovanščini ali cerkveni slovanščini so izpričane: črešnja, deska, la-gev, breskev, križ, meta, prpel, trs, vrč. Iz madžarščine je prevzetih 7 besed. Neprevzeto kmetijsko izrazje kaže na praslovanski ali celo na indoevropski izvor: betev, brana, gumno, klas, klica, locne, luščiti, mrkevca, osat, razsoha, rešeto, sejati, stelja, žito.

Študija *O prekmurskih toponimih* obsega nad 450 toponimov, od katerih je veliko samostalnikov zloženih s svojilnim pridevnikom. Beseda breg je pisana z veliko ali malo začetnico, 47 je besednih zvez z levim prilastkom. Zbrana zemljepisna imena so enobesedna in večbesedna, samoedninska in samomnožinska.

Toponim je po Slovarju slovenskega knjižnega jezika »lastno ime kraja ali kakega drugega dela zemeljskega površja, zemljepisno ime«. Toponomastika (krajevno imenoslovje) je del onomastike (imenoslovja). Mikrotoponimi ali ledinska imena so imena njiv, travnikov, gozdov, pašnikov, dolin, sotesk, tesni, kraških jam, poti in njihovih delov. Razprava prinaša narečna zemljepisna imena 24 prekmurskih naselij na Goričkem, Ravenskem in Dolinskem. Tesno so povezana z zgodovinskimi, družbenimi, geografskimi in naravoslovnimi značilnostmi okolja. Zbrana imena so večinoma izvorno slovenska (92 %), nekaj je prevzetih iz nemščine in madžar-

ščine. Glede na motivacijsko podstavo jih lahko razvrstimo v pomenske skupine: namembnost – izraba zemljišča: Gorice, Ledinka, Njivice, Ograt; naravni objekti v bližini: Pod brejgon, Pri lejsi; umetni objekti v bližini: Pri mousti, Za plouton; reliefne značilnosti površja: Brejg, Dolinca; kakovost zemljišča: Pusta; značilnosti tal: Črete, Loke, Pejsek; način kultiviranja zemljišča: Krčine, Laze, Trejbež; rastline: Borojca, Bükojna; živali: Kouzjek, Kukoja; barva tal: Bejli brejg, Črnc; nekdanja poljska razdelitev: Ograt, Grajka.

Ledinska imena so se ohranila po ustnem izročilu, nekatera pa so bila tudi zapisana v katastrih: terezijanski kataster (1748–1756), jožefinski kataster (1785–1789), franciscejski kataster (1818–1828). Ozemlje Prekmurja v času vladanja Franca I. ni bilo zajeto v katastrsko izmero. Najstarejša katastrska mapa za Prekmurje je nastala po letu 1860.

Četrta študija v knjigi ima naslov *Prekmursko narečje v medijih s podpodglavji Prekmurščina v popularni glasbi in Prekmurščina v slovenskih filmih*. V popularni glasbi se danes pojavljajo kot tekstopisci tudi vrhunski pesniki, tako Feri Lainšček ter prekmurski kantavtor in etno glasbenik Vlado Kreslin ter prekmurska glasbena skupina D'kwaschen Retashy. V prekmurščini sta posneta filma *Traktor, ljubezen in rock'n'roll* režiserja Branka Djurića in *Halgato* režiserja Andreja Mlakarja po Lainščkovih delih Vankoštanc ter Namesto koga roža cveti.

Dodanim Virom in literaturi sledi tudi Imensko kazalo.

Monografija Panonsko lončarsko in kmetijsko izrazje ter druge narečjeslovne razprave odpira novo poglavje v slovenski dialektologiji, saj skuša

sistematično in s slikovnim gradivom prikazati narečno strokovno besedje, ki zaradi spreminjajočega se načina življenja izginja iz aktivnega besednega zaklada govorcev. Ugotavlja se, da se v jeziku omenjenih strok prepletajo izvirna slovenska poimenovanja izdelkov, orodij, pripomočkov in delovnih postopkov s prevzetimi. Ta so večinoma germanskega izvora, prek nemščine so največkrat prevzeti tudi romanizmi, madžarskih prevzetih izrazov je malo. Avtorica nadaljuje več let stare poskuse dialektologov, da bi s popisi narečnega (tematskega) strokovnega besedja za področje posameznih govorov ali narečij omogočili primerjavo med posameznimi izrazijskimi sestavi v slovenskem narečnem prostoru. To bi omogočilo določitev arealov posameznih leksemov in njihovega pomenskega obsega ter pripomoglo k uresničitvi Riglerjeve zamisli o narečnih (izrazijskih) slovarjih.

Pričujoče delo pomeni dragoceno obogatitev slovenske dialektološke leksikologije.

Zinka Zorko

Univerza v Mariboru
zinka.zorko@uni-mb.si

MARKO JESENŠEK (UR.): OD MEGISERJA DO ELEKTRONSKE IZDAJE PLETERŠNIKOVEGA SLOVARJA. Maribor: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti (Zora 56), 2008, 367 str.

V Pišecah, rojstnem kraju Maksa Pleteršnika (1840–1923), slovenskega jezikoslovca in slovaropisca, so 11. in 12.

septembra 2007 potekali tradicionalni Dnevi Maksa Pleteršnika pod delovnim naslovom *Od Megiserja do elektronske izdaje Pleteršnikovega slovarja*. Zbralo se je 28 raziskovalcev, ki so na različne načine povezani s Pleteršnikovim delom oz. se ukvarjajo s slovaropisjem. Le-ti so predstavili 25 razprav, ki so v večini (22) objavljene v znanstveni monografiji z istim naslovom (predstavljena jeseni 2008 v Pišecah). Recenzenta knjige sta Emil Tokarz in Vesna Mikolič, uredil pa jo je Marko Jesenšek.

Razprave vsebinsko oziroma tematsko niso razdeljene. Glede na obravnavane teme (nekateri posegajo na več področij) bi jih lahko razvrstili na pet sklopov: (1) vrednotenje nastanka in prednosti elektronske izdaje Pleteršnikovega *Slovensko-nemškega slovarja*; (2) narečno slovaropisje v povezavi s Pleteršnikovim slovarjem; (3) primerjava slovaropisnih dosežkov, pomenoslovje, besedoslovje in besedotvorje v slovarjih; (4) zgodovinsko slovaropisje v povezavi s Pleteršnikom; (5) najnovejši slovenski slovaropisni dosežki in korpusna tematika. Knjigo zaključuje prispevek Metke Furlan z naslovom *Ob izidu nove izdaje Pleteršnikovega Slovensko-nemškega slovarja*, v katerem avtorica poudarja, da je Pleteršnik kraj Pišce za vedno zapisal na zemljevid krajev, od koder izhajajo pomembne osebnosti, ki so predano gradile in oblikovale slovenski jezik.

V prvi tematski sklop, ki vrednoti nastanek in prednosti elektronske izdaje Pleteršnikovega *Slovensko-nemškega slovarja*, lahko uvrstimo prispevek Helene Dobrovoljc (ZRC SAZU v Ljubljani). V njem avtorica prvič pri nas, in sicer vrednoti in ocenjuje elektronsko ter transliterirano izdajo Pleteršnikovega slovarja v luči sodobnega slovaropisja. Osredotoča se na nastanek in

prednosti, ki jih prinaša elektronska različica slovarja, prikazuje uporabnost izdaje, predstavlja izrazne možnosti za poimenovanje elektronskih slovarjev in zaključí z nakazanimi možnostmi za prihodnost. Le-te vidi v spletnih objavah in večpredstavnosti.

Narečno slovaropisje v povezavi s Pleteršnikovim slovarjem, delo za *Slovenski lingvistični atlas* in narečno slovaropisje prikazuje drugi tematski sklop v monografiji. Koroško botanično terminologijo oziroma narečna koroška imena rastlin, ki so še danes živa v narečju, v Pleteršnikovem slovarju raziskuje Mihaela Koletnik (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta). Imena primerja z iztočnicami v slovarskih delih, ki zajemajo tako knjižni kot narečni jezik: s Pleteršnikovim *Slovensko-nemškim slovarjem* (1894–1895), z Emano-
no Etnobotanico della Val Canale (1992), s *SSKJ* (1995) in s *Slovenskim pravopisom* (2001). S tem želi osvetliti zgodovino pojavljanja posamezne besede, opredeliti njeno razširjenost in opozoriti na morebitne pomenske razlike. V razpravi Jožice Škofic (ZRC SAZU v Ljubljani) je osrednja tema narečno besedje v Pleteršnikovem slovarju in gradivo za *Slovenski lingvistični atlas* (SLA). Iz slednjega jo zanimajo predvsem vprašanja iz prvega zvezka SLA z besedjem iz pomenskega polja *človek*, in sicer analizira narečno besedje za različne *barve las* (*svetlo, črno, rjavo, sivo, rdečo*). S pomočjo kart in izpisov prikazuje, kako uporabni so podatki o naglasu, glasovni podobi, izvoru, zemljepisni omejenosti rabe in ponazarjalno gradivo v Pleteršnikovem slovarju za analizo narečnega gradiva iz SLA. Anja Benko in Zinka Zorko (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta; SAZU v Ljubljani) predstavljata še neraziskani rokopisni slovar Luka Sienčni-

ka (1904–1989), koroškega rodoljuba iz Dobrle vasi. Njegove zapisane koroške narečne besede (604) primerjata z gesli v Pleteršnikovem slovarju in z narečnimi ustreznici, ki sta jih zbrali na Strojni, v Šentanelu in na Kapli. Na koncu prispevka je prikazanih 65 besed na črke *a, b, c* in *č*. Zbiranje gradiva za narečne slovarje pri nas, z osredotočanjem na listkovno kartoteko za izdelavo slovarja *Tezaver slovenskega ljudskega jezika na Koroškem*, analizira Andrejka Žejn (Slovenski znanstveni inštitut na Dunaju). Podaja devet različnih kartotečnih primerov, ki služijo kot gradivo v geselskih člankih.

Tretji sklop podaja primerjavo slovaropisnih dosežkov, pomenoslovje, besedoslovje in besedotvorje v različnih slovarjih. Jože Toporišič (SAZU v Ljubljani) se ukvarja s slovnično obvestilnostjo Pleteršnikovega slovarja. Analizira besednovednost, naglasnost, glagol, povedkovnik, zaimke, členke in medmete v omenjenem slovarju. Sistematično primerjavo med predložnimi gesli v *Slovensko-nemškem slovarju* Maksa Pleteršnika in *Slovenskim pravopisom* Jožeta Toporišiča podaja Vlado Nartnik (ZRC SAZU v Ljubljani). Glagoli *s se* v Pleteršnikovem slovarju in SSKJ-ju za iztočnice na A do H zanimajo Mojca Tomišić (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta). Predstavlja glagole iz obeh slovarjev, način njihovega prikaza in načela, po katerih so se sestavljavci obeh slovarjev odločali o prikazu tovrstnih glagolov. Zbrane rezultate primerja po kriterijih: koliko je skupnih glagolov *s se*, koliko je glagolov *s se* brez para v drugem slovarju in koliko je pravih povratnih glagolov. Irena Stramljič Breznik (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta) se ukvarja z besedotvorno kategorijo samostalniških manjšalnic v Pleteršnikovem slovarju in

SSKJ, in sicer z vidika rodnosti in razvrstitvenih lastnosti obrazil. Kot namen si zastavlja predstavitev tvorbene stabilnosti oziroma obrazilnih premikov izbrane specifične skupine tvorjenk na časovni osi dobrih sto let. Hkrati s tem pojasnjuje nastanek obrazila *-ček*. Vpliv variantnega predpisa na jezikovno rabo šest let po izidu *Slovenskega pravopisa* (2001) prikazuje Helena Dobrovoljc (ZRC SAZU v Ljubljani). Predstavlja pojmovanje variantnosti v normi pri slovenskih jezikoslovcih 20. stoletja, pomen variantnosti v postopku slovarskega normiranja in variantnost v *Slovenskem pravopisu* 2001 (prikazuje dvojnične rešitve iz SP 2001, na primer lastnoimenske stalne besedne zveze, besedne zveze z vrstnimi izimenskimi pridevniki na *-ov/-ev* oziroma *-in*, zloženske, ki jih pogosto pišemo kot besedne zveze in podobno). Ptičja imena v Pleteršnikovem slovarju sistematično zanimajo Marka Jesenška (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta). Podaja popoln izpis ptičjih imen s pomočjo Pleteršnikovega elektronskega slovarja, sistematski pregled ptičjih imen po rodovih in družinah, zgradbo slovarskega sestavka, navaja besedoslovno in besedotvorno podobo ptičjih imen, dodaja pa tudi nekaj ilustrativnega gradiva. S pomenoslovjem v naših slovarjih od Megiserja do elektronske izdaje Pleteršnikovega slovarja se ukvarja France Novak (ZRC SAZU v Ljubljani), ki v referatu opiše, kako so v slovarjih predstavljeni besedni pomeni. Prikazuje različne tipe slovarskih ubeseditvev pomenov oziroma določevanja pomenov. Glede na razlage loči več tipov slovarjev. Drugo vprašanje njegovega raziskovanja je določanje oziroma omejevanje pomenov.

Ocena zgodovinskega slovaropisja v povezavi s Pleteršnikom je predmet raziskav v četrtem, najboljšežnejšem

tematskem sklopu. Raziskave na tem področju je zelo olajšala elektronska izdaja Pleteršnikovega slovarja. Ireno Orel (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta) primerjalno zanima Pohlinovo slovarsko besedje iz njegovega slovarja *Tu malu besedishe treh jesikov* (1781) z besedjem v Pleteršnikovem slovarju. Ugotavlja in navaja merila za navedbo prvega v drugem slovarju, in sicer glede na vrsto besedja po zvrstnosti, izvoru, pojmovnih poljih, izraznih razlikah in razširjenosti rabe. V Pleteršnikovem slovarju preverja vse Pohlinove iztočnice pri črkah *b* in *t*. V *Slovensko-nemški slovar* je Maks Pleteršnik vključil tudi Japlja, Škrinjarja in Travnja – tri ključne prevajalce prve katoliške izdaje *Svetega pisma* v slovenščino (1784–1802). Njihove vire z leksikološkega in leksikografskega vidika skozi besedje predstavlja Jožica Narat (ZRC SAZU v Ljubljani). Primerjalna jezikovna analiza deleža Vodnikovega besedja iz njegovega pesniškega jezika, prvega slovenskega časnika in strokovnega priročnika v Pleteršnikovem slovarju je predmet raziskave Andreje Legan Ravnikar (ZRC SAZU v Ljubljani). V drugem delu prispevka avtorica na izbranem vzorcu prav tako s primerjalno analizo besedja v Pleteršnikovem (1894), Vodnikovem (1804–1806) in Cigaletovem slovarju (1860) ugotavlja predvsem tisti Vodnikov slovaropisni delež, ki ni eksplicitno naveden v Pleteršnikovem slovarju. Z analizo fonetičnih in leksikalnih variant v osrednjem slovarskem delu Alasijevega *Vocabolario Italiano, e Schiauo* (1607; *Italijansko-slovenski slovar*) poskuša Metka Furlan (ZRC SAZU v Ljubljani) odgovoriti na vprašanje, ali je variantnost relevantna pri ugotavljanju stanja slovenščine v Devinu in okolici na začetku 17. stoletja. Natalija Ulčnik (Univerza v Mariboru,

Filozofska fakulteta) obravnava besedje Jožefa Košiča (1788–1867), enega najbolj vsestranskih prekmurskih piscev, v *Slovarju stare knjižne prekmurščine* (2006). Članek zaključuje z njegovim vplivom na druge prekmurske pisce (npr. Janoša Kardoša, Imreta Agustiča, Jožefa Bagaryja). Besedje treh izbranih pridig Jožefa Sakoviča (1874–1930) iz 1. polovice 20. stoletja, iz katerih je naredila popolni izpis besed v obliki slovarja, primerjalno s *Slovarjem stare knjižne prekmurščine* prikazuje Tatjana Grah (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta). Značilno Slomškovo besedje v Pleteršnikovem slovarju predstavlja Nataša Koražija (Rogaška Slatina). Z izpisi dokazuje, da je v omenjenem slovarju zajeto besedje celotnega slovenskega prostora, vključena je tudi panonska narečna in knjižna leksika. Na gradivsko problematiko zgodovinskega slovaropisja opozarja Majda Merše (ZRC SAZU v Ljubljani), ki želi ob Pleteršnikovem slovarju pokazati na razlike glede izbire in prikaza ponašalnih zgledov v zgodovinskem ter nezgodovinskem slovarju. Prikazuje obseg slovarsko zajetega besedja, ki sta ga v knjižnojezikovno zakladnico 16. stoletja prispevali Kreljeva in Jurčičeva postila. Na osnovi tega gradiva in primerjave z njegovo uporabo v Pleteršnikovem slovarju rekonstruira motivacijo izbire zgledov in predstavlja način slovarskega prikaza gradiva, ki vključuje tudi tipologijo posodabljanja zgledov.

Analizo najnovejših slovaropisnih dogajanj pri nas in vprašanja, ki se navezujejo na tako imenovano korpusno gradivo (FidaPLUS in KoRP), prikazuje peti tematski sklop. Nataša Logar in Vojko Gorjanc (Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Filozofska fakulteta) z nekoliko nenavadnim

naslovom prispevka *Če bogoslovec na prepíše vira in če slovar nima korpusa* razpravljata o gradivni verodostojnosti slovarjev. Skozi slovensko leksikografijo in terminologijo zadnjega stoletja analizirata uzaveščenost temeljnih leksikografskih načel glede slovarskega gradiva. Korpusno gradivo bi po njunem mnenju morali vplesti in vključiti v sodobno slovaropisno delo. Opozarjata na probleme (pridobitev leksike, merila za vključitev le-te v geslovnik, vključitev podatkov v geselski članek), ki so se pojavljali pred nastankom korpusov. Dosežka sodobne slovenske dvojezične leksikografije na primerih *Velikega angleško-slovenskega slovarja Oxford-DZS* (2005, 2006) in *Malega slovensko-angleškega slovarja DZS* (2006) prikazujeta Mojca Šorli in Katarina Grabnar (Ljubljana). Za oba slovarja sta bila uporabljena besedilna korpusa, izdelana povsem na novo in sta, po besedah avtoric, plod zdaj že uveljavljene slovaropisne prakse.

Po mnenju glavnega urednika Marika Jesenška monografija *Od Megiserja do elektronske izdaje Pleteršnikovega slovarja* na novo vrednosti slovensko slovaropisje, pregled katerega kaže, da sta bili – tako leksikologija kot leksikografija – ves čas vpeti v aktualne jezikovne razmere. Monografija predstavlja razvoj slovenskega slovaropisja, narečno in knjižno jezikovno različnost naše države; ocenjuje delež in vpliv narečnega besedja v slovarjih osrednjeslovenskega prostora in delež posameznih zbiralcev slovenskega besedja v Pleteršnikovem slovarju; vrednoti pomen in vlogo Pleteršnikovega *Slovensko-nemškega slovarja*; analizira nekatera (še ne temeljiteje) raziskana dela iz zgodovine slovenskega slovaropisja in vrednoti njihovo vlogo, pomen ter vpliv; prikazuje in sistematično predstavlja

sodobno slovensko slovaropisno delo; prvič je prikazana ocena transliterirane izdaje Pleteršnikovega slovarja in njene različice na zgoščenki.

Slovarji morajo biti uporabnikom dostopni in uporabni. Največjo in najširšo dostopnost lahko danes dosežemo z objavo slovarja na internetu, nekoliko manjšo z objavo slovarja na zgoščenki. Z objavo na spletu lahko hkrati vidimo in spremljamo uporabnikov odziv, vprašanja in težave, ki se mu ob uporabi slovarja zastavljajo. To lahko sestavljavcu slovarja nudi gradivo za raziskave, možnosti nadaljnje razširitve, mogoče spremembe slovarja in podobno. Že Helena Dobrovoljc v svoji razpravi nakazuje, da bodo najnovejši in prihodnji elektronski slovarji dopolnjeni v smislu večpredstavnosti, zlasti zvočnosti. Slednje bi vsekakor morali vključiti v nastajajoče slovarje (tako npr. v narečne kot knjižne), saj je to pri nas še nerazširjena in nepreizkušena praksa.

Tematika, prikazana v razpravah, zbranih v monografiji, se osredotoča predvsem na slovensko slovaropisje. Letega prikazuje v povezavi s knjižno, korpusno, z narečno in zgodovinsko problematiko pri nas. Monografija je pomemben prispevek na tem področju, saj temeljito pokriva in združuje poglede z različnih zornih kotov, njihova stična točka pa je slovaropisje. Kot izhodišče je skoraj v vseh prispevkih uporabljen Pleteršnikov *Slovensko-nemški slovar* – tako v knjižni kot v elektronski verziji.

V evropskem in svetovnem merilu sta leksikologija in leksikografija zelo aktualni in hitro razvijajoči se področji, ki se jima pri nas (po mojem mnenju) še vedno posveča premalo raziskovalne pozornosti. Slovenci moramo nedvomno izhajati iz lastnih kvalitativnih slovaropisnih začetkov – Pleteršnikove-

ga slovarja, ob tem pa bi morali slediti tudi novostim iz tujine in dobre ideje znati prenesti v domač prostor.

Anja Benko

Univerza v Mariboru
anja.benko@gmail.com

MIRKO KRIŽMAN: JEZIKOVNE STRUKTURE V PESNIŠKEM OPUSU AVSTRIJSKE PESNICE CHRISTINE LAVANT. Maribor: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti (Zora 59), 2008, 193 str.

Avstrijska pesnica in prozaistka Christine Lavant iz Labotske doline na avstrijskem Koroškem (pravzaprav Christine Habernig, roj. Thonhauser leta 1915, umrla 1973 v Wolfsbergu) je bila po Križmanu »z vso elementarno silo prepojena s pokrajino in atmosfero, v kateri je živela«. Rojena kot deveti otrok v rudarski družini je bila močno zasidrana v realno, prej ko ne trdo in delovno vsakdanje življenje, od zgodnjega otroštva ožigosana s stalnimi telesnimi in duševnimi tegobami, pa vendar tudi globoko čuteča in prefinjena opazovalka sebe in okolice. Bolezenske težave so ji preprečile šolanje, saj je zaradi slabega telesnega zdravja lahko zaključila le ljudsko šolo, niso pa bile ovira za samostojno poglobljeno ukvarjanje z umetnostjo. Dotaknilo se je je slikarstvo, predvsem pa jo je pritegnila literatura. Postala je strastna bralka in kljub prostorski in socialni izoliranosti kmalu tudi izredna poznavalka klasičnih literarnih del in sočasnega evropskega

in ameriškega literarnega ustvarjanja. Naravna posledica intenzivnega prebiranja literarnih mojstrov in je bilo lastno pisanje. Literarni prvenec, roman z neznanim naslovom, ji je graška založba Leykam leta 1932 žal zavrnila, kar je pri čustveno labilni Lavantovi povzročilo globoko depresivna stanja. Ta so jo tudi kasneje pogosto spremljala in bistveno zaznamovala njeno vsakdanje življenje in literarno ustvarjanje.

V vseh njenih delih je čutiti iskanje ravnotežja med dvema skrajnostma, med željo po »normalnem« vsakdanjem življenju, med hrepenenjem po družbeno priznanem bivanju kot žena in mati velike družine na eni ter med duhovnostjo, neskončnim nemirom in muko literarnega ustvarjanja na drugi strani. Tudi sobivanje s 30 let starejšim meščanom in slikarjem Habernigom, s katerim se je po izgubi staršev in doma leta 1939 poročila, najbrž tudi zaradi nezmožnosti samostojnega preživljanja, je bilo izrazito polarizirano, predvsem, ker je bilo zaznamovano s Habernigovim podcenjujočim odnosom do formalno neizobražene, telesno šibke in duševno labilne pesniške duše, ki jo je Lavantova posebej ljubila. Problematičnost partnerskega odnosa je poskušala reševati z branjem in lastnim literarnim ustvarjanjem, kar pa ni omililo njene stalne in do skrajnosti obremenjujoče razklanosti med tradicionalnim in novim, med dovoljenim in prepovedanim, med realnostjo in domišljijo. Vse to se zrcali v njenih literarnih besedilih, med katera sodijo številne prozne in pesniške objave, ki jih je od konca 40-ih let do smrti objavljala pri avstrijskih in nemških založbah, precej del pa je bilo objavljenih tudi posthumno. Njeno literarno ustvarjanje je bilo med sodobniki dobro sprejeto, družbeno priznано in nagrajeno z več pomembnimi lite-

rarnimi nagradami, nazadnje leta 1970 z Veliko avstrijsko državno nagrado za literaturo (Großer Österreichischer Staatspreis für Literatur).

Kot samosvoja in izstopajoča ustvarjalka je bila Lavantova vedno deležna poglobljene literarnokritične obravnave in v enaki meri tudi raziskovalnega zanimanja literarne in jezikoslovne znanosti. Ne čudi, da je raziskovalno pritegnila tudi zaslužnega profesorja mariborske univerze dr. Mirka Križmana, ki je s pričujočo znanstveno monografijo pomembno obogatil teoretsko poznavanje pesničin in umetnin. Monografija prinaša rezultate teoretsko utemeljene in empirično podprte analize jezikovne rabe in sloga pesmi, objavljenih v petih samostojnih pesniških zbirkah in dveh antologijah. Gre za sistematično razčlenbo in interpretacijo pesničinega jezikovnega izraza, kar je glede na avtorjevo siceršnjo raziskovalno usmerjenost in dejavnost univerzitetnega profesorja za moderni nemški jezik in stilistiko pričakovano. Prof. Križman pod drobnogled jemlje kar 503 pesmi Lavantove, s čimer je v analizo zajeto obsežno jezikovno gradivo, ki zagotavlja verodostojnost znanstveno-analitičnih izjav o pesničini rabi jezika in s tem o oblikovanju in funkcijah njenega svojstvenega jezikovnega sloga. Obsežnost statistično pridobljenih empiričnih jezikovnih podatkov, ki so bili podlaga za Križmanovo jezikovno-slogovno analizo, daje znanstveni monografiji še posebno težo, saj raziskovanje literarnega jezika, ki bi temeljilo na relevantnem obsegu empiričnih podatkov, ni samoumevno.

Križmanova monografija je razdeljena na uvodno in 12 smiselno povezanih poglavij, v katerih je jezik Lavantove obširno in nazorno predstavljen na besedni, morfološko-skladenjski in pomenski ravni. Središče strukturalno-

analitičnega pogleda na pesničin jezik tvorita razpetost med narečjem in literarnim knjižnim jezikom, med katerima je pesnica nenehno nihala ter njena izjemna inovativnost pri tvorjenju besed, v katerih je videla možnost za variacije pomenskosti in bogato simboliko, utemeljeno na religiozno-mitoloških in v enaki meri prvinskih čutnih predstavah.

Prvo poglavje z naslovom *Razmerje med številom in obliko besed, vsebinska in slogovna vrednost oblik* izhaja iz podmene, da število, vrsta in slovnične oblike besedja, ki se statistično pomembno pojavljajo v literarnem besedilu, merodajno določajo njegov slog. Z računalniško analizo besedja pride avtor do podatka, da je Lavantova uporabljala čez 6600 različnih besed (leksemov), kar »niti s stališča splošne rabe jezika ni malo, kaj šele v takem pesniškem opusu, kjer gre za nekaj avtorjevih središčnih problemov« (Križman 2008: 18). Podatek kaže na neobičajno variantno in kreativno rabo besed, ki se pri Lavantovi izraža predvsem v izjemnem občutku za ritem v jeziku in v izrabi besedotvornih možnosti nemškega jezika, za katere velja, da so vsaj pri samostalniškem zlaganju in izpeljavi sistemsko skoraj neomejene. Njen poglobljen čut za knjižni jezik, pridobljen z branjem literature, in občutek za narečje, v katerem se je sporazumevala z okolico, se v polni meri kažeta na besedni ravni opazovane poezije. Tudi brez formalne jezikovne izobraženosti se je Lavantova v popolnosti zavedala pomenskih razsežnosti posameznih slovničnih oblik, neobičajnih tvorjenk in slogovnih učinkov menjavanja narečnega, pogovornega in knjižnega besedja ter to intuitivno vedenje učinkovito izrabljala v svoji poeziji.

Drugo in tretje poglavje Križmanove monografije (*Razpetost med narečjem*

in knjižnim jezikom, Razvejeni vplivi narečja in knjižnega jezika) obravnava pesničin odnos, ki ga je v vseh literarnih besedilih vzpostavljala med narečjem in knjižno zvrstjo nemškega jezika. Dialektalni govor okolice je obvladovala v vseh odtenkih in ga tudi visoko cenila, saj je celo ob javnih predstavitvah svojega dela običajno govorila narečno. Nasprotno se je s knjižno nemščino srečevala ob stalnem intenzivnem branju nemške in avstrijske literature, ni pa obvladala teoretične jezikovne misli, ker formalno jezikovno ni bila izobrazena. Avtor z mnogimi primeri nazorno prikaže pesničino razpetost med obema jezikovnima zvrstema in s tem empirično utemeljuje »avtoričin posluš za narečni izraz, ki se imenitno poda kontekstu« (Križman 2008: 40) in njen »občutek za kompleksnost izraza« (Križman 2008: 42), ki se med drugim izraža tudi v menjavanju jezikovnih zvrsti. Vpliv narečja se pri Lavantovi ne kaže le v izbiri koroškega narečnega in deloma tipično avstrijskega besedja, ampak v veliki meri tudi v zavestno razlikovalni rabi knjižnih in narečnih morfoloških oblik ter v skladnji (povratni glagoli, razlike v vezljivosti glagola in tvorbi časovnih oblik, narečne skladenske zgradbe).

Analitičen prikaz slovničnih oblik v poeziji Lavantove Križman nadaljuje v poglavju z naslovom *Izrazito nihanje med dvema oblikama pri nekaterih jezikovnih pojavih*. Razlikovalna raba se kaže predvsem pri spreganju glagola, in sicer na mestih, kjer nemščina pogovorno in knjižno predvideva variantne oblike. Tako je na primer razlikovanje v 1. osebi ednine sedanjega časa, kjer avtorica razlikovalno sprega glagol pogosto celo v istem verzu oziroma v isti pesmi (*gebe – streu; lege – leg; steh – sage*). Podobno variantne so oblike

velelnika za 2. osebo ednine (*liege – zeig – lasse – lehre*), kar avtor razlaga z vlogo ritma in zvočne zgradbe besedila, saj pesnica »včasih doseže s tem popolnoma somerne takte s klasičnim metrumom« (Križman 2008: 67). Da je Lavantova zavestno in namerno razlikovalno uporabljala knjižne, pogovorne in narečne slovnične oblike v različnih funkcijah, je razvidno iz pisem urednikom, v katerih se je glede tega večkrat izrazila. Križman ob pesmih, ki so mestoma napisane v izrazito enakomernem ritmu, predvideva naslonitev na ljudsko poezijo, reke, pregovore, obrazce in obredne pesmi ter v tem vidi željo po prvinskosti in magičnosti, kar je ena izmed vsebinskih razsežnosti njene poezije. Razlikovalnost velelniških oblik hkrati povezuje s semantiko in ugotavlja, da se krajša velelniška oblika praviloma naslanja na izraz upornosti, jezljivosti, odločnosti, daljša pa izraža milejšo zapoved, hotenje, prošnjo, željo. Do podobnih ugotovitev pride Križman tudi ob menjavanju edninskih dajalniških oblik z ali brez končnice *-e* pri samostalniki moškega in srednjega spola. Tudi tu gre za namerno ustvarjanje posebnih ritmično-zvočnih učinkov in hkrati za doseganje pomenskih poudarkov in razlikovanj.

Semantični del jezikovne analize pesmi Christine Lavantove avtor uvaja s poglavjem *Osnovni in preneseni pomen besed, prevzemanje in preoblikovanje simbolov*. Ugotavlja, da je simbolni leksikalni pomen podlaga pesnične poezije. Njeni simboli so v prvi vrsti tradicionalni, krščansko-religioznega izvora, ki jih izpeljuje iz poznavanja bibličnih besedil in pod ideološkim vplivom tradicionalnega krščanskega okolja avstrijske Koroške, v katerem je preživela vse življenje (*Erde, Brot, Wein, Blut, Apfel, Licht, Stirn, Feuer,*

Lamm, Schlange idr.). Idiomatika besedja pa pri Lavantovi sočasno temelji tudi v poimenovanjih naravnega okolja, predvsem v imenih rastlin z zdravilnim učinkom in poimenovanju naravnih pojavov (*Öl, Ölbaum, Myrthe*), v klasični grški mitologiji (*Mond*), magičnem doživljanju narave in religije, lastni telesni nemoči (*Aussatz*), družbeni stvarnosti vsakdanjega življenja (*Hungerstern*). Posamezni simboli se izvorno pogosto prekrivajo, kar prof. Križman na osnovi lastnega izjemnega poznavanja kulturnih in literarnih podstav pesničinega okolja prepričljivo razloži in ponazori s številnimi primeri. Ugotavlja tudi, da je Lavantova glede na življenjske izkušnje in doživetja tradicionalno simboliko pogosto zavestno preoblikovala, povezovala in slogovno izrabljala menjavanje osnovnega in idiomatičnega pomena besedja. Tako je na primer asociacije na biblijo (besedila iz Janezovega Razodetja) preoblikovala v verze s »toni in pomeni, ki segajo od upornišтва do negacije« (Križman 2008: 97), da bi izrazila lasten in času primeren občutek negotovosti v realnem svetu. Pesničina prevzeta in lastna individualna simbolika je večplastna in večpomenska, hkrati pa polarizirana, in sicer v enaki meri kot vsebina njenega pisanja, ki je praviloma razpeta med čutnim in empiričnim ter poduhovljenim in mistično-religioznim.

Pri prebiranju poezije Christine Lavant bralec nikakor ne more prezreti izjemnega števila zloženek. Med njimi je mnogo nenavadnih, nepričakovanih leksemskih kombinacij, ki jih avtor v oblikovnem, pomenskem in slogovnem oziru izčrpno in natančno predstavi v poglavju z naslovom *Zlaganje besed, zvok in pomen*. Po Križmanu izhaja pesničina originalnost pri tvorjenju besed iz bogate simboličnosti njenih pesmi, hkrati pa jo določa težnja po ustvarjanju

zvočnih in ritmičnih učinkov. Glede na manjkajočo formalno jezikovno izobrazbo avtor pesničino besedotvorno kreativnost in inovativnost povezuje z močnim vplivom instinkta za jezik in posluha za ritem ter z izrednim poznavanjem Luthrovega prevoda biblije, kjer je zbrano pravo besedotvorno bogastvo nemškega jezika. V Križmanovi monografiji najdemo številne sobesedilne navedbe in interpretacije nenavadnega pesničinega besedja. Posebej so izpostavljene aliteracije v povezavi z asonancami, kar zlahka vodi v besedne igre (*hoffe dich ins Hoffnungslose, laß ab vom Ablaß, kämme mich schnell mit dem Hahnekamm*) in nenavadne leksemske kombinacije v samostalniških in pridevniških zloženkah (*Nebelfrau, Mittagsfrau, Bildstockfrau, Himmelsrückgrat, warmgeträumte Wange, sumpfflockenbüschlige Blicke*). Zloženske je pesnica pogosto zavestno in včasih v nasprotju s pravopisom grafično poudarjala z rabo vmesnega vezaja, predvidoma zato, da bi nazorno prikazala notranjo skladenjsko zgradbo posamezne zloženske (*Vater-Mutter-Stunde, Leib-Sellen-Schlinge*). Zanimiva ugotovitev v zvezi z zapisovanjem zloženk je dejstvo, da je pesnica lastna tvorjena rastlinska in živalska imena dosledno zapisovala brez vezaja, po čemer lahko sklepamo, da je tovrstne besede občutila kot prava terminološka imena in ne kot lirično izrabo besedotvornih možnosti jezika, v katerem je ustvarjala (*Traumkraut, Hundekümmel, Halbmonddorn*).

Empiričnost Križmanove jezikovne analize je najbolj izražena v statistično podprtih ugotovitvah glede rabe besedja v poeziji Lavantove. V poglavju z naslovom *Najpogostejše rabljene besede in njih odnosi* je prikazana statistika najpogostejših besed, ki nakazujejo vsebinsko in simbolno usmerjenost pe-

sničine poezije. Med samostalniki so najpogostejša poimenovanja rastlin ter samostalniki, ki podpirajo pesničino simboliko (*Herz, Mond, Sonne, Auge, Erde* itd.). Med polnopomenskimi glagoli prevladujejo *stehen, liegen, leben, sterben, gehen, kommen, lassen*, kar »kaže, da gre za poezijo izrazitih eksistenčnih vprašanj, in to v duhovno-fizični celoti« (Križman 2008: 119). Glede na celosten pogled na pogostnost in vrsto rabljenega besedja avtor ponovno ugotavlja polariziranost pesničine poezije. Na eni strani namreč prevladujejo besede, ki izražajo rast, dvig, doseganje večjega in popolnejšega, na drugi strani pa besede za označevanje nemoči, nezmožnosti, majhnosti, prizadetosti.

Zadnjih pet poglavij v Križmanovi monografiji je posvečenih analizi sloga. Glede na prevladujoče besedne vrste, rabo povedkovega določila in glagolskega načina ugotavlja menjavanja slogovne statičnosti in dinamičnosti (*Statičnost in dinamičnost sloga*), v poglavju o zgradbi dialogov semantično analizira in interpretira rabo velelnika in modalnih glagolov, nato pa osvetli še slogovne vloge osrednjih glagolov ter nekatere pogoste skladenjske zgradbe, predvsem različne vrste priredij (*Stopnjevanje v nominalni slog ne ukinja dinamičnosti, Več skladenjskih pojavov*). Monografija se konča z razmislekom o slogovni vrednosti rabe in opuščanja ločil, predvsem vejice (*Prirodni čut za členjenje povedi kljub manjkajočim ločilom*).

Avtorjeve obširne pojasnitve nekaterih jezikovnih pojavov, ki so v zvezi s tematiko monografije, dajejo delu posebno vrednost. Posebej utemeljene so razprava o družbeno pogojeni spremenljivosti jezikovnega (slovničnega) sistema, psihološko podkrepljeno razmišljanje o načelih in načinih ustvarjanja simbolike in predvsem jezikovnih

simbolnih podob in obširna razlaga načel, po katerih so zgodovinsko nastajala rastlinska in živalska imena.

Križmanova monografija je vsekakor pomemben prispevek k interdisciplinarnim obravnavam literarne jezikovne rabe in izjemen dosežek slovenskega germanističnega raziskovanja. Teoretsko temelji na spoznavnih in strukturalnih teoretičnih pogledih na jezik, ki jih avtor dosledno povezuje s statistično preverjeno empirijo ter z biografskimi pogledi na avtoričino življenje, duhovno-religiozno usmerjenost in socialno-kulturno okolje. Tako na učinkovit način povezuje jezikoslovni in literarnozgodovinski pogled na poezijo. Poleg tega je monografija nespregljivo delo za vse, ki se ukvarjajo z raziskovanjem literarne jezikovne rabe, predvsem pa z raziskovanjem literarnega ustvarjanja te izjemne, osebno zanimive in ekscentrične pesnice.

Vida Jesenšek

Univerza v Mariboru
vida.jesenšek@siol.net

BRIGITA KACJAN:
SPRACHELEMENTSPIELE
UND WORTSCHATZERWERB
IM FREMDSPRACHLICHEN
DEUTSCHUNTERRICHT MIT
JUGENDLICHEN UND JUNGEN
ERWACHSENEN. Maribor:
Filozofska fakulteta, Oddelek za
slovanske jezike in književnosti
(Zora 58), 2008, 265 str.

Pri mednarodni založbi Zora na Filozofski fakulteti v Mariboru je leta 2008 izšla 58. publikacija. Gre za znanstveno

monografijo avtorice Brigitte Kacjan z Oddelka za germanistiko z naslovom *Sprachelementspiele und Wortschatzerwerb im fremdsprachlichen Deutschunterricht mit Jugendlichen und jungen Erwachsenen*. Kot pove že naslov, avtorica monografije obravnava igre – njen predlog za natančnejše poimenovanje *Sprachelementspiele* v slovenskem prevodu je *igre z jezikovnimi elementi* – v kontekstu institucionalnega usvajanja, učenja in utrjevanja besedišča tujega jezika nemščine pri mladih in mlajših odraslih.

Monografijo sestavlja uvod, kjer je opisan raziskovalni problem in metodologija. Izpostavljen je diametralno drugačen položaj igre tako pri strokovnjakih kot pri laikih, ko gre za učenje besedišča s pomočjo iger. Učitelji, ki poučujejo v višjih razredih ali na gimnazijah, pogosto menijo, da so igre pri pouku »otročje«. Takšno stališče je zavzel tudi gnostik Klemen iz Aleksandrije, ko je odklanjal igre, češ da odvrčajo človekovo pozornost od boga in sveta. Učiteljem, ki poučujejo v nižjih razredih in se tudi ukvarjajo z zgodnjim učenjem tujega jezika, pa je znan potencial, ki ga učiteljem in učečim se ponujajo igre. V preteklosti je veljajo in še danes velja, da so igre posebna socialna oblika, namenjena otrokom. Avtorica monografije izpelje iz tega premiso, da se torej otroci smejo igrati, mladi in odrasli pa ne (več), in se hkrati sprašuje, zakaj je tako in zakaj ne prepoznamo iger kot koristnega motivacijskega dejavnika v okviru različnih oblik pouka. Na osnovi tega avtorica opredeli raziskovalni problem: predstaviti želi dosedanja spoznanja in kritično ovrednotiti prevladujoča mnenja o pridobivanju besedišča v mladostništvu in v odrasli dobi s pomočjo iger z jezikovnimi elementi ter jih podkrepiti z novimi empiričnimi spoznanji.

V drugem poglavju monografije avtorica predstavi delovanje človeškega mišljenja, nevrobiološke osnove razumevanja jezika, pomen čustev in motivacije za učenje jezika ter način in delovanje mišljenja izbrane specifične populacije, to je mladih in mlajših odraslih. Obravnavan je tudi pouk nemščine kot tujega jezika. Avtorica natančno preuči vodilni dokument učiteljev pri poučevanju in učenju tujega jezika – učni načrt in ugotovi, da so praktične in strokovne izkušnje o igrah našle svoje ustrezno mesto v učnih načrtih za osnovno šolo, medtem ko igre v učnih načrtih za gimnazije večinoma niso upoštevane. Prav na tem področju vidi avtorica pomemben neizkoriščen potencial za poučevanje in učenje tujega jezika. Hkrati je v monografiji obravnavan tudi sodoben pouk tujega jezika, ki v ospredje postavlja konstruiranje znanja posameznika in takšen pouk – kar je jasno sporočilo pričujoče monografije – lahko nedvomno intenzivirajo tudi igre z jezikovnimi elementi.

Tretji del tematizira osrednjo temo monografije, in sicer učne igre pri pouku nemščine kot tujega jezika pri mladih in mlajših odraslih. Opredelitvi sicer v različnih življenjskih situacijah zelo splošno uporabljenega pojma *igra* sledi njegova konkretizacija v didaktičnem kontekstu. Tu pojem igra avtorica že natančneje opredeli, in sicer jezikovna igra. Ker je tudi didaktična dimenzija jezikovne igre preširoko polje, je v monografiji le-to še zoženo, in sicer gre za *igre z jezikovnimi elementi* s poudarkom na vidikih pridobivanja besedišča v tujem jeziku – nemščini.

Pridobivanje besedišča je kot zelo pomembna in temeljna dimenzija učenja jezika v monografiji teoretično obravnavano z vidika različnih znanstvenih disciplin. Pokazana in utemeljena je

smiselnost uporabe iger z jezikovnimi elementi pri mladih in mlajših odraslih. Naslednji pomemben rezultat te monografije je obsežna in natančna tipologija iger. Pri tipologizaciji konkretnih iger je avtorica posebno pozornost posvetila uporabi iger z jezikovnimi elementi v posameznih fazah pridobivanja besedišča v okviru posamezne ure. S tem je ponovno pokazala, da so splošne izjave o utemeljenosti iger pri pouku neustrezne in da lahko pomen in nujnost iger pri pouku pokažemo le, če smo zelo natančni. Opredeliti moramo jezikovni fenomen, starostno skupino, korak pridobivanja besedišča, pri vsem tem pa upoštevati še strukturo posamezne učne ure.

Rezultat interdisciplinarnih študij tesno povezanih znanstvenih disciplin, hipotez ter strokovnih in praktičnih izkušenj pa je model, ki ga je razvila avtorica. Model razlaga pridobivanje besedišča v tujem jeziku v šestih korakih: 1. usvajanje zvokovne in slikovne podobe besedišča; 2. pridobivanje semantičnih značilnosti besedišča; 3. vzpostavljanje medkonceptualnih odnosov; 4. umeščanje v kulturni in deželo-znanstveni kontekst; 5. struktarno in slovnično mreženje besedišča z že obstoječimi strukturami in 6. pridobivanje in usvajanje jezikovne ustreznice v maternem jeziku. Ta poudarjena zaporednost pridobivanja besedišča je z vidika kognitivne psihologije, psiholingvistike problematična, saj je pridobivanje besedišča zapleten mentalni proces, ki se dogaja hkrati na različnih nivojih. Predlagani model pridobivanja besedišča pa je kljub temu koristen in uporaben v didaktičnem kontekstu, kar je dokumentirano in analizirano v monografiji. Avtorica namreč predvideva in dokaže, da je pri procesu pridobivanja besedišča v šoli ukvarjanje s semantičnimi

značilnostmi (korak 2) in medkonceptualnimi odnosi (korak 3) prepuščeno dijakom samim, medtem ko je pomembna dimenzija – umeščanje besedišča v kulturni in deželoznanstveni kontekst (korak 4) – izpuščena. V monografiji je izpostavljena in obravnavana tudi pogosta »dilema« o primernosti jezikovnih iger za mlade in mlajše odrasle.

Natančni klasifikaciji iger ter njihovim značilnostim, tabelarični ponazoritvi različnih znanih in novih didaktičnih iger ter opisu iger in njihovega poteka sledi še ekskurz o problematiziranju za pouk tujega jezika vedno aktualne teme, to je o pridobivanju besedišča ali o pridobivanju frazemov, seveda v povezavi z igrami z jezikovnimi elementi. Avtorica pokaže, da je možno utrjevati in usvajati tudi frazeme, ki so pri pouku tujega jezika pogosto neupravičeno obravnavani izolirano, s pomočjo iger z jezikovnimi elementi. Intenzivnost in učinkovitost uporabe je pogosto odvisna od strokovne podkovanosti na tem področju in angažiranosti posameznega učitelja.

Empirični del monografije avtorica sama zaradi relativno majhnega števila testirancev označi kot študijo primera. Kljub omejenemu dejstvu pa so v monografiji postavljene in obravnavane zanimive hipoteze. Naj izpostavim le tri: v prvi avtorica zagovarja uspešnost iger z jezikovnimi elementi pri učenju tujega jezika nemščine za skupino mladih in mlajših odraslih, seveda ob njihovi premišljeni in ciljni uporabi zgolj v določenih korakih pridobivanja besedišča; v drugi navaja pozitiven odziv testirancev na ta za njihovo starost nevsakdanji način učenja; v tretji izpostavlja pozitivno motivacijo, ki jo poveča smiselna uporaba iger pri pouku tujega jezika mladih in mlajših odraslih.

Natančnemu opisu skupine testirancev, to je 16-letnikov, adolescentov, gimnazijcev, in okoliščin tega tako imenovanega eksperimenta, ki je obsegal 10 učnih ur, sledi natančno dokumentiranje raziskovalnih metod in poteka eksperimenta. Eksperiment je potekal v obdobju od novembra do januarja. Na začetku so dijaki pisali test preverjanja jezikovnega znanja in izpolnili anketni vprašalnik, v katerem so zapisali podatke o sebi, o dosedanjem učenju nemščine, o motivaciji za učenje nemščine ter uspešnosti v šoli pri predmetu nemščina in tudi pri drugih predmetih. Sledile so aktivnosti pri učnih urah. Te so bile namenjene poudarjenemu pridobivanju besedišča na izbrano temo, npr. potovanje, Evropska unija, in podprte s premišljeno izbranimi igrami z jezikovnimi elementi. Že t. i. vmesni test je zlasti v primerjavi z dosedanjimi uspehi pri pouku nemščine pokazal ugodne rezultate dijakov, ki so sodelovali v eksperimentu. V nadaljevanju se je postopek ponovil in dijaki so še naprej pridobivali, širili in usvajali besedišče na izbrane teme ter usvojeno znanje pokazali v pisnem preverjanju znanja. Kot je razvidno iz opisa, je bil eksperiment metodično in izvedbeno zelo zahtevno in zapleteno načrtovan. Uporabljeni so bili različni statistični instrumenti in metodologija. Zaradi upoštevanja načela triangulacije pridobljeni podatki sicer niso reprezentativni, so pa relevantni in eksemplarični. Pomembnost in posebnost tega eksperimenta je tudi instrumentarij, ki se je izkazal kot zanesljiv in dovolj natančen, da ga lahko brez večjih spreminjanj uporabimo na večjem vzorcu testirancev in tako pridobimo statistično pomembne rezultate.

Vsi zbrani podatki so v petem najboljšem poglavju monografije jasno

ponazorjeni tabelarično s frekvencami in odstotki ali grafično ter analizirani. Poudariti velja, da je eksperiment v celoti zasnovala (tudi izvedla praktični del v razredu) in analizirala avtorica monografije.

V sklepnih mislih se avtorica vrača k posameznim zastavljenim hipotezam in ugotavlja, da so se vse, razen hipoteze o predvidenem učinku na motivacijo, potrdile. To je razvidno iz zbranih podatkov in evalvacije. Predviden učinek na motivacijo se je sicer pokazal, a kot meni avtorica, je motivacija preveč zapleten fenomen, da bi pridobljene podatke že lahko interpretirali kot statistično pomembne. Za preverjene trditve bi bilo potrebo izvesti samostojno raziskavo na to temo. Avtorica povzame v tem sklepnem delu monografije vse pomembne ugotovitve eksperimenta in pokaže konkretne možnosti uporabe iger z jezikovnimi elementi pri mladih in mlajših odraslih. Učiteljem nemščine kot tujega jezika tako ponudi praktično orodje, ki ga lahko uporabijo pri poučevanju mladostnikov in mladih odraslih, in predstavi možne postopke za smiselno vključevanje jezikovnih iger v pouk tujega jezika (nemščine) pri mladostnikih in mladih odraslih. Hkrati jim omogoči, da lahko z natančno opisanimi, razloženimi in utemeljenimi postopki smiselno in ciljno vključujejo, kritično ovrednotijo in analizirajo igre z jezikovnimi elementi pri pouku nemščine kot tujega jezika pri mladostnikih in mladih odraslih. Avtorica monografije zadosti strokovni in praktični dimenziji uporabe iger z jezikovnimi elementi, a jih podkrepi z znanstvenimi spoznanji. Tako pokaže tudi na izjemno odprtost in širino polja fenomena igra, ki je bilo do sedaj znanstveno zapostavljeno, a je pomembno za raziskovanje v prihodnosti, in sicer za različne discipline, med

njimi tudi didaktiko učenja in poučevanja tujih jezikov.

Monografijo zaključuje seznam uporabljenih virov, literature, didaktičnih gradiv, devet prilog in register besed. V prilogah so vzorci vseh uporabljenih testov in anketnih vprašalnikov ter vseh triindvajset delovnih listov, ki so bili pripravljeni za eksperiment in dejansko uporabljeni v razredu. Ta didaktična gradiva so sicer vpeta v kontekst monografije, a jih je glede na njihovo oblikovno in vsebinsko zaključenost in celovitost možno uporabiti tudi neodvisno od monografije v praktične namene. Gimnazijski učitelji nemščine imajo tako na razpolago didaktično gradivo, ki pripomore h kakovostnemu in za dijake zanimivemu uresničevanju zastavljenih ciljev učnega načrta in ki s ciljnim vključevanjem iger z jezikovnimi elementi ustvarjajo vzpodbudno učno okolje za učenje nemščine na sploh.

V monografiji Brigitte Kacjan je obravnavana zanimiva tema *igre*, ki je aktualna za institucionalno prakso učenja in poučevanja tujega jezika ne glede na poučevani jezik ali kulturni kontekst. Kljub razširjenosti didaktičnih iger v praksi pri mlajših učencih je znanstvenih študij na to temo malo in tu zavzema pomembno mesto pričujoča interdisciplinarno zasnovana, teoretično podprta in empirično preverjena monografija. Razumemo jo lahko kot pomemben prispevek k pojasnjevanju zapletenega fenomena igre v procesu pridobivanja besedišča, ne pri otrocih, ki jih večinoma spontano povezujemo z igro in učenjem jezika, temveč pri mladih in mlajših odraslih. Monografija sistematično obravnava le del pojava didaktičnih iger in glede na rezultate je jasna tudi avtoričina utemeljena pobuda, da je potrebno raziskati še učinkovitost

drugih vrst iger pri pridobivanju jezika oz. različnih dimenzij tujega jezika (npr. slovnice, razvijanje sporazumevalne zmožnosti, bralne zmožnosti) pri različnih ciljnih skupinah.

Predlog natančnejšega pojmovanja *igre kot igre z jezikovnimi elementi* je v didaktičnem diskurzu tako v nemškem kot v slovenskem jeziku nov, čas in praksa pa bosta pokazala, ali se bo termin tudi ustalil. Zaradi omejenega števila testirancev pa velja razširiti vzorec na osnovi natančnega in metodično dodelanega instrumentarija v empiričnem delu.

Znanstvena monografija Brigitte Kacjan nedvomno vnaša red v nestrukturiranost izkušenj in domnev v zvezi z uporabnostjo in utemeljenostjo igre pri didaktiki tujega jezika – nemščine. Nedvomno so ugotovitve aktualne tudi za druge didaktike tujih jezikov. Bogat didaktični del pripravljenih in preizkušenih delovnih listov v prilogah bo zagotovo našel svoj neposredni odmev v praksi učenja in poučevanja nemščine. Zlasti pa velja izkoristiti monografijo kot vir plodne diskusije za pripravo učnih načrtov in uspešnejših didaktičnih konceptov poučevanja in učenja tujega jezika za mlade in mlajše odrasle.

Saša Jazbec

Univerza v Mariboru
sasa.jazbec@uni-mb.si

DRAGICA HARAMIJA: *SEDEM PISAV, OPUSI SEDMIH SLOVENSkih MLADINSKIH PISATELJEV*. Maribor: Mariborska knjižnica (revija Otrok in knjiga), Pedagoška fakulteta UM, 2009, 190 str.

Avtorica Dragica Haramija je v znanstveni monografiji *Sedem pisav* predstavila prozne opuse sedmih slovenskih ustvarjalcev. Metoda njenega dela je zelo konsistentna, saj vse opuse obravnava po enotnem interpretativnem modelu: uvodnemu delu, ki avtorja umešča v temeljne vsebinsko-slogovne poteze sodobne slovenske (predvsem mladinske) književnosti, sledi izčrpna bio- in bibliografska predstavitev avtorja, podrobna analiza vseh relevantnih besedil ter sklepna oznaka, ki povzema in pogosto tudi aktualizira sporočilnost oz. povednost besedil. Posebna odlika tovrstnega pristopa so bogate opombe, ki bralca usmerjajo k dodatnim virom, te tudi kritično komentirajo, vrednotijo in primerjajo; vsakemu poglavju sledi tudi izčrpna in pregledna literatura.

Skupni model obravnave avtorjev pa ne prezre posebnosti posameznih avtorjev, saj se vsaka od sedmih analiz »pisav« osredotoča na prepoznavne in določujoče značilnosti avtorja kot enkratnega ustvarjalca. Tako v poglavju o Svetlani Makarovič avtorica uvodoma ustvarjalko poveže s tematskimi razsežnostmi njenih del za odrasle (tudi z obsežnimi opombnimi navezavami), temu pa sledi zelo zanimiva razprava o opredelitvi sodobne oz. klasične avtorske pravlјice, ki bralca usmerja v kritično presojanje virov za poimenovanja in pojmovanja te književne vrste. Osrednji del poglavja je razvrstitev in razlaga pravlјic na podlagi osrednje književne osebe (živali, nebesna telesa, otrok, mitološka bitja, oživiljeni predmet ali rastlina), če-

mur sledi prikaz sporočilnosti dveh fantastičnih pripovedi in dveh mladinskih romanov ter sklep, v katerem je vzpostavljena povezava z likovno govorico ilustracij ter ovrednotena nagovornost pravljičnice za sodobnega otroka. Poglavje o Marku Kravosu izhaja iz izročilnosti kot pomembne snovne prvine v avtorjevih književnih besedilih (zanimive so navezave na *mitsko*), kar se povezuje predvsem s podrobno analizo sodobnih in klasičnih umetnih pravljič ter tudi kratkih zgodb – v sklepu avtorica posebej poudari pomen otroškega zornega kota. Analiza mladinske pripovedi Slavka Pregla je izpeljana na podlagi dveh bistvenih prvin v avtorjevih besedilih, tj. glede na bralca (in njegov doživljajski svet) ter humor, ki v Preglovih besedilih prevladuje; poglavje prikazuje značilnosti kratke in daljše proze, ter informativne literature – celovit vpogled v avtorjevo delo zaokroža zaključni del, v katerem je povzeta prepoznavna tematika, izbira pripovedovalca, podoba književnih oseb ter komika. O mladinski prozi Dese Muck piše avtorica po razvrstitvi del v več kategorij (realistične pripovedi, realistični romani, fantastična proza), kjer poleg analize vsebine opozarja tudi na različne možnosti interpretacije del (npr. z medbesedilnostjo oz. gotiskim romanom); obravnava se sklone s prikazom literarno-informativne literature ter sklepom, v katerem so povzete osrednje poteze dela Dese Muck: deklisli literarni lik, inovativni preplet informativnosti in domišljijivosti, realistična upodobitev mlajšega otroka. Obravnava otroške književnosti Lile Prap združuje predstavitev njenega likovnega in literarnega ustvarjanja; v nadaljevanju je predstavljena njena kratka proza (zanimiva je analiza slogovnih posebnosti besedil), poezija in informativna literatura. V sklepu so ovrednoteni notranja

strukturna prepletenost likovnega in besednega jezika slikanice (na podlagi sodobne strokovne literature), kvaliteta oz. popularnost pisave Lile Prap ter vzorci nonsensne »poetike«. Delo Aksinje Kermauner je predstavljeno na podlagi strokovnega delovanja obravnavane ustvarjalke, ki je vseskozi povezana z vzgojo oseb s posebnimi potrebami; tako je razumljivo, da je tematika drugačnosti (npr. sprejemanja slepote) prevladujoča tudi v njenem literarnem ustvarjanju; tega interpretacija razdeli na več sklopov: informativna literatura, dramatika, kratka proza, pravljičica in fantastična pripoved ter resničnostni roman. V sklepu je poudarjena raznolikost ustvarjalkinega opusa ter njegova tematska inovativnost. Sklepno poglavje dela je namenjeno obsežnemu delu Janje Vidmar; na večplastnost njegove vsebinsko-slogovne podobe opozarja avtorica monografije že v uvodnem delu, temu pa sledi zelo izčrpen in pretanjen prikaz njenega pripovedništva – avanturistične realistične in fantastične pripovedi, socialno-psihološke povesti, grozljivke, kratke realistične proze ter socialno-psihološkega romana. Vsebinskim analizam osrednjih oz. najboljših del dodaja avtorica prepričljive vrednostne sodbe (besedila torej aktualizira in postavlja v družbeni kontekst), v sklepu pa posebej opozarja na najbolj značilne slogovne poteze del (npr. tehniko pripovedi, jezik) ter na recepcijske vidike analize tovrstne naslovniško dvojne – mladinske in že tudi nemladinske – književnosti.

Svojo oceno monografije lahko pozvzamem v naslednje ugotovitve oz. izpostavim le nekaj najbolj opaznih kvalitetskih metodoloških pristopov:

– pomembno je, da so v knjigi obravnavani predvsem sodobni avtorji oz. ustvarjalci, ki sooblikujejo sporočilni

- prostor mladinske književnosti »danes«;
- delo zelo jasno dokazuje, kako v sodobnem mladinskem pripovedništvu sobivajo in se dopolnjujejo različne, tudi nasprotujoče si »pisave«, ki izvirajo iz različnega pojmovanja podobe sodobnega otroka ali mladostnika ter funkcije mladinskega literarnega dela;
 - posebna vrednost monografije je tako njena informativnost (natančne bibliografije del, navajanje nagrad in dejavnosti avtorjev, izčrpnost virov) ter poglobljena interpretacijska zmožnost, ki predstavlja temeljne značilnosti avtorjevega opusa *kot celote*.

Igor Saksida

Univerza v Ljubljani
igor.saksida@guest.arnes.si

JANUSZ BAŃCZEROWSKI:
A VILÁG NYELVI KÉPE. A VILÁGKÉP MINT A VALÓSÁG METAKÉPE A NYELVBEN ÉS A NYELVHASZNÁLATBAN.

Budapest: Tinta Könyvkiadó.
Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 86, 2008, 355 pp.

The book under review, which appeared in the series of Language Study as volume 86, contains a number of articles devoted to various aspects of research in cognitive linguistics, linguistic semantics and human communication. The volume contains a preface, three chapters and an index of names. Each contribution in the chapters is provided with a list of bibliographical references,

but there is no collective bibliography at the end of the book, which would be extremely valuable.

Chapter one is entitled “Language as the subject of linguistics and its role in creating the image of the world in our mind” (pp. 17–151). The contributions in this introductory chapter cover a wide range of problems beginning with the nature of human language and its usage through the methodological status of modern linguistics, communications fragments, profilization and linguistic categorization to the scientific and cultural image of the world in language as components of an alternate reality. All of the articles in the chapter deal with human language and its various aspects in general. Their purpose is to prepare the conceptual ground. They are based on the belief that it is an advantage to have a broad map of the terrain sketched out before one considers its more specific features on a smaller scale, a general context in reference to which the detail makes sense. It is sometimes the case that people are introduced to detail without it being made clear what it is a detail of. Clearly, a general understanding of ideas is not sufficient; there needs to be closer scrutiny. But equally, close scrutiny can be myopic and meaningless unless it is related to the larger view. Indeed, it can be said that precondition for more particular enquiry is an awareness of what, in general, the particulars are about. The articles in the first chapter (especially the first seven, pp. 17–93) provide this large-scale view of different areas of language study. They reflect Bańczerowski’s conviction that “there cannot exist any real knowledge or (human) capability separated from people themselves” (p. 17.). It is generally held that one can look at language as a sociological phenomenon or else

apprehend it as a mere corpus of text, and finally as a means of verbal communication. The author also poses the question: What is language and what is its main function? The answer seems to be clear and generally agreed: language is the most frequently used and most highly developed means of human communication we possess. Bańcerowski, however, refuses to accept this conventional definition. In his opinion, language is rather a kind of coding mechanism that cannot be identified with utterances which are the results of its functioning. According to him, the relation of the language to the utterance is like the relation of the manufacturing program to the product. He says that “the concept of language as a means of communication is entirely unacceptable. The concept of man necessarily implies the concept of language. Man is a creature that is by his nature “determined by language. Language is not an accessory of man but it is his constituent part, the relevant element of his cognitive program” (p. 23). Bańcerowski points out that language has not only an interpersonal role making possible the communication between people, but also an intrapersonal one. One of the most important elements of the latter role is the cognitive function. This function, says the author, “assures the cognition, categorization, conceptualization and cumulation of the knowledge acquired from the outer world. The cognitive function assures furthermore the reproduction of knowledge gained by others or the shaping of views, beliefs and confessions that concern the man’s inner world” (p. 23). The author adds furthermore that language is not used only for communication but sometimes also for other purposes. Without going into all the depressing details, suffice it

to say that language is often a means of disinformation, deceit, black propaganda and manipulation. And, although it is true that language is the most important method we have of communicating, it is manifestly not the only method (Bear in mind that we can communicate by gestures, facial expressions, or touch, for instance, and these are not language).

The next section presents a look at the basic lines of approach to language and gives an exposition of the problems of human memory and linguistic functions from the usage point of view. The author thinks that language can be considered as a set of ready-made objects existing in human memory, as a kind of material that can be used in everyday situations at any time. In other words, language exists in our memory in the form of lexical units and set phrases we can recall if necessary. Bańcerowski, by making use of the definition of language outlined above, rules out, or, rather, refutes the concept of language as a vast network of structures and systems based on the dichotomy syntagmatic vs paradigmatic which we were taught in school, and which underlies many linguistic approaches to language today. Although this concept has been taken as the keynote of a number of theories of language, a closer look at usage does not definitively prove that language consists of phonemes, morphemes, syllables and lexemes as basic units. On the contrary, it seems to be much more possible that language consists of basic elements which are called “information fragments” (IF) or “communications fragments” (CF). These can be identified with the above-mentioned objects existing in our memory and one does not need to know any grammatical rules to use them as they are “prefabricated parts”. This can be a satisfactory expla-

nation of the fact that one can speak a language fairly well without knowing any grammar (like most average native speakers).

The difference between the first chapter and the second consists in one basic feature. The articles included in the first chapter concentrate basically on general problems of human language and its usage, while the second chapter is characterized by contributions of a more specific nature. The second chapter entitled “The linguistic image of the world” (pp. 155–281) contains, among other things, a description of the image of several concepts and things in language such as *father*, *mother*, *family*, *head*, *hand*, *earth*, *home country* and *death*. The essays in this chapter are based on the theoretical principle that the linguistic image of the world is not an accurate mapping of reality, but merely a version of it, reflecting a human way of looking at things. Therefore, it is necessarily anthropocentric. The linguistic image of the world is, of course, not identical with the scientific world view, as it reflects the superficial knowledge of an average language user (Remember that even if most people know that the earth is a planet that travels around the sun, human languages still reflect a geocentric view of the universe cf. “the sun *rises* in the East and *sets* in the West, *sunrise*, *sunup*, *sunset*, *sundown*”). According to Bańcerowski, the structure of the inner mental reality of human memory is not linear but hierarchical, and metaphors play a decisive role in understanding of the linguistic image of the world as well as that of the functioning of collocations.

One could say that metaphors are the most essential things for language to function, as has been pointed out by the

outstanding cognitivist, George Lakoff. In his book entitled *The Current State of Research on Metaphor and Cognitive Topology*, Lakoff speaks about “conceptual” and “image metaphors”. The first one is based on mapping of one domain onto another, while the second is based on the confrontation of two images. Image metaphors cause special difficulties in translation as they only exist in a given culture, which is determined by social, historical and environmental factors. Bańcerowski deals with the problem of untranslatability of metaphors in some detail and comes to the conclusion that language and culture are inseparable, which should also be reflected in translating. Directly related is the question of the many levels of equivalence which is also touched on by the author (p 110). Another important item of information concerning metaphors is that we often refer to or describe ourselves as a “container” that is separated from the rest of the world, and that has an outer and an inner side (cf. *sy is open*, *to be open with sy*, *to feel sg inside*). Work also is often referred to as a substance (cf. *a lot of work*, *be out of work*, *give sy work*, *look for work*).

The most important of the five senses of the body is sight. There is ample evidence that this is the sense by which we receive most knowledge of things in the world around us. That is why our human culture can justly be called a “visual culture”. Since light is essential for seeing, it is only understandable that the dichotomy light vs darkness plays a principal role in the metaphorical structure of human languages. The adjectives bright vs dark, besides their descriptive function, have an axiological function as well; bright is usually associated with positive, dark with negative meanings.

Chapter three is entitled “Metainformational (metatextual) operators” (pp. 285–349) and includes the following studies: “Metainformational pointers to meaning in text” (pp. 285–288), “Conjunctions as metatextual operators” (pp. 289–296), “On some metatextual operators containing the component ‘mond’ (s/he says)” (pp. 297–303), “On the structure and functions of text initial metainformational sentences” (pp. 304–310), “On metatextual operators ‘aha’, ‘igen’, ‘mi’ (I see!, yes, what) and that of the expressive ones marking the end of a reply” (pp. 311–314), “Metainformational verbs describing the patterns of receiving information, the effects it makes on the receiver, and the state of memory of the information receiving device” (pp. 315–318), “Metainformational verbs describing the value of information in Hungarian” (pp. 319–320), “The role of metainformation structures in meaning-modification” (pp. 321–324), “Metainformational verbs describing information processing in Hungarian” (pp. 325–328), “Review as a source of metainformation” (pp. 329–333), “Metainformational verbs describing the physical condition of the information source” (pp. 334–335), “Metainformational verbs describing the state of the information receiving device” (p. 336), and “Some notes on the concept and scope of information” (pp. 337–349). With its 64 pages, this chapter is the shortest in the book, but this does not mean that it is less valuable. This chapter is an important contribution to the discussion of the role of metainformational operators, as it reassesses the state of research, its results and directions.

The author uses a number of illustrative, real-life examples to support his thesis. Future research should move in

the direction of a better understanding of the interaction between speakers and their linguistic usage. This could be possibly due to recent developments in textlinguistics and can be achieved, among other things, by a close observation of speaking behaviour.

Despite the fact that our treatment of the papers contained in volume 86 of the Language Study series has been selective, we would like to express our high opinion of the whole book. It is extremely interesting, highly representative of what has been going on in the field of the cognitive linguistic paradigm for the last few decades and as such is highly recommendable not only to those working in the field, but also to all the people who can read Hungarian and take an interest in language without being academically engaged in linguistics *per se*.

Péter Pátrovics

*Eötvös Loránd Tudományegyetem
eva.egri@uniqa.hu*

RÓBERT KISS SZEMÁN:
“...GARÁZDA EMBEREK AZ
ETYMOLOGUSOK”. IRODALMI
TANULMÁNYOK. Budapest: ELTE
BTK, Szláv Filológiai Tanszék,
2008, 171 pp.

The book “...garázda emberek az Etymologusok”. *Irodalmi tanulmányok* (“...Etymologists Are Riotous People”. *Literary Studies*), by Róbert Kiss Szemán, Hungarian literary scholar, essayist and translator of Czech and Slovak literature into Hungarian (see, for example his translation of Bohu-

mil Hrabal's *Ponorné říčky*) consists of eleven literary studies and essays written between 1995 and 2008. The studies are divided into three main sections treating Jan Kollár, conservatism and modernism, and Jan Patočka, respectively. The subjects, however, often overlap, since all the studies are devoted to Czech and Slovak literature of the 19th and the 20th century in general. A specific feature of almost all the essays is that they are enriched by the wider comparative context of Hungarian literature, which is, owing to difficulties caused by different languages, quite rare in Slavic studies. Some of the texts were originally published as chapters in Slovak and Hungarian books or as journal articles, and some are published here for the first time. Because of the large number of chapters, I will examine in detail only a few of them and merely touch upon the rest.

The first three studies are the longest and most in-depth. They trace the life and literary heritage of Jan Kollár, one of the most influential Central European writers of the nineteenth century and someone who had an enormous impact on the development and character of the Czech and Slovak National Revivals. Kollár's work is apparently especially attractive to Hungarian scholars because he lived, worked, and wrote in Pest, Hungary. This aspect of Kollár's life and work, however, has not been examined in depth until now, and it is one that opens up new possibilities of interpretation for such scholars as Róbert Kiss Szemán, who introduces new and original ideas and enriches the existing state of Kollár research.

The first study, "Kollár's Oeuvre in us," presents a compact overview on the changing interpretations of Kollár's literary work over the last two centuries,

especially against the Slovak, Czech and Hungarian backgrounds. The text points out the most significant reasons why interest in the author's works has declined among scholars. The most important, according to Kiss Szemán, are divergences in the development of Central European nations, methodological changes in the 19th century in the field of scholarship paradigms, and cultural policies that changed according to the various regimes that held power. Slovaks and Czechs had different goals during their National Revivals, and they took only those ideas from Kollár's conceptions that they thought useful for the development of their own nations. From this point of view, Kollár's texts were irrelevant for Hungarian scholars and literary critics during this period. The Czech and Slovak reception was strongly influenced by national interests, and only those ideas were emphasized that could positively influence the formation of their national identity. The next reason for the decline of Kollár's influence was the change in the scholarship paradigm that took place during the last decade of the 19th century. The development of positivism split Kollár's literary work into two parts according to scholastic and aesthetic paradigms. His poems were still seen as valuable, but his hypotheses and conceptions in the fields of etymology and history began to be seen as baseless and were ignored. His academic activity was gradually forgotten. Positivism was set on leaving behind Kollár's theological and religious publications. The erosion of Kollár's influence was accomplished by changes in political life during the 19th and the 20th centuries. The development of standard versions of Czech and Slovak made his ideas of a single common language appear obsolete. On the other

hand, his theoretical biblical and ethical papers were banned under communism. Kollár's oeuvre was reduced virtually to *Slávy dcera*, actually to the opening sonnets of the poem. This study is particularly significant and thought provoking because it examines the mechanisms of a functioning literary heritage in a complex social, scholarly, political, and national context. It describes cultural aspects that have influenced and still influence the reception of one of the greatest personalities of Czech and Slovak literature in the 19th century. One of the greatest benefits of this study is to demonstrate the wide variety of factors that can transform the meaning of literary works and present them in the wider European context.

The next study, "Historicity and Creation–Parallels in the Attitudes and Historical Work of Ján Kollár and István Horváth," concentrates on Kollár's scholarly activity that was neglected at the end of the 19th century. Kiss Szemán analyzes the usage of historical sources in Kollár's literary work by researching lesser known publications that were written when Kollár lived in Pest and worked there as an evangelical pastor for the Slovak community. First of all, Kiss Szemán looks at the well-known and thoroughly researched factors that inspired Kollár's ideas and formed his identity and conceptions – books and other publications that probably influenced Kollár's worldview (works, for example, by Herder, Šafárik, and Karamzin, et cetera). The author goes on to analyze and examine the other cultural influences that can hardly be grasped by traditional historical-philological tools – the atmosphere of Pest in the 19th century. Kollár spent 30 years in Pest during a time when Pest was the spiritual center of developing Hungary.

Pest was a multicultural city, a conglomerate of new ideas and conceptions produced by many nations – Slovaks, Serbs, Croats, Romanians – each of whom wanted to fight for their political independence. New conceptions crystallized there and inspired each other. This long residence in the capital city of Hungary, its atmosphere and many creative impulses, had an enormous influence on Kollár, which Kiss Szemán demonstrates by finding parallels between Kollár's texts and texts of the famous Hungarian historian and linguist István Horváth. His statement about etymologists became part of the title of Kiss Szemán's paper. Parallels between Kollár and Horváth can be found in their attitude to the past of Hungarians and Slovaks. They consider the past and history as important factors in the constitution of the nation. Both etymologists located the roots of their nations in mythological places and both were wrong. According to Horváth, the original Hungarians came from Africa, and Kollár searched for the origin of the Slovaks in ancient Italy. Both were interested in linguistic questions, which often caused antagonism between them. The next significant parallel that Kiss Szemán finds by comparing their activity is their attitude to women, who could be important links in national movement. He also describes the history of their personal debates and antagonisms. The comparison of the activity of the two scholars facilitates an understanding of Kollár's ideas in a new context and shows that Kollár's conceptions followed the natural evolution of imaginary history and were central to historical discussions of his times. At the same time, Kiss Szemán demonstrates the narrow-mindedness of positivistic scholars who neglected Kol-

lár's methodology, seeing it as archaic and regarding his conceptions as irresponsible and unreliable because they were evaluating them from a different point of view without understanding their meaning for the formation of the national consciousness.

The third study "Ján Kollár or 'The Good Qualities of the Slav Nation'" deals in detail with Kollár's methodology of history, which followed the tradition of the Romantic Age and was a natural continuation of Herder's conceptions. That is why it could not have been understood and appreciated by positivists, who used a completely different methodology. Kiss Szemán analyzes a two-part sermon entitled *The Good Qualities of the Slav Nation* and sketches out the background of its origin. When Kollár started to work in Pest in 1819 as a pastor, he wanted to encourage the generally Slav minority, and this was one of the main goals of writing his sermons. He probably looked for inspiration in a Hungarian text entitled *On the Religious and Moral Condition of the Hungarian*, written by a Veszprém canon named János Horváth. In this paper, there is a comparison of Kollár's and Horváth's sermons and parallels between them. Kiss Szemán shows how Kollár used certain motifs and creatively adapted them to his conception. Again, the Hungarian context enriches the state of research and provides new inspiration for other scholars, since it examines Kollár's literary work from a new point of view.

The next section of studies – "Conservatism as an Intellectual and Literary Trend in Europe in the 19th and 20th century," "The European Background and Certain Characteristics of Central European Conservatism and Catholic literature, West or East? – Modernism and Conservatism in the Literatures

of Central Europe," "'God's Rainbow' – The Leading Ideas and Figures of Czech Catholic Literature," "The Baroque Phenomenon as a Morphological Zero in the Paradigm System of Czech Catholic Modernism," "The Horizontal and Vertical as Principles for the Arrangement of Ján Červeň's 'The Blue Cathedral'," and "Marginality as the Organising Force in the Art of Pavol Strauss" – calls attention to the phenomena of conservatism, Catholic literature, Catholic modernism and Catholic/Christian existentialism. They point to a phenomenological description of conservatism, define modernism and also illustrate practical applications of these intellectual trends in literature. Kiss Szemán uses a wide variety of examples from German, Croatian, Serbian, Slovenian and especially Czech, Slovak and Hungarian literature. In one of his studies, he claims that Czech and Hungarian modernism cannot be entirely understood without looking at them side by side. Especially notable is an experiment in the study "The Baroque Phenomenon as a Morphological Zero in the Paradigm System of Czech Catholic Modernism," which is written in the form and language of a baroque essay. It can be seen as proof of Kiss Szemán's artistic and literary skills. In this attractive form, the Hungarian scholar looks for the reasons why Czech Catholic modernism of the late 19th and early 20th centuries was not inspired by the baroque literary tradition. One possible explanation is the identification of the baroque period with the loss of Czech political independence after the Battle of White Mountain. Kiss Szemán, by analyzing texts by St. Teresa of Avila and St. John of the Cross, defines the main features of the baroque style and the way baroque authors saw and de-

scribed reality. He also uses a description of baroque sculptures in Kuks to demonstrate the way of thinking in the 17th century and to capture the baroque phenomenon as a whole. Finding the primary characteristics of baroque literature helps us to understand the absence of the baroque tradition in the literary works of the first generation of Czech Catholic modernism. The second generation (especially Sigismund Bouška and Julius Zeyer) began to rehabilitate the baroque and started to employ typical baroque literary genres. Actually, however, only Jaroslav Durych can be seen as an author who was deeply inspired by baroque style, language and philosophy. It can be seen both in the literary genres he used, as well as in his language and the spiritual content of his literary works.

The last section contains two essays, “Jan Patočka, Philosopher of Czech Phenomenology” and “An Introduction to Jan Patočka’s Philosophy of Art Based Several of his Writings on Aesthetics Generally and on Czech Literature.” They are devoted to the life and work of Jan Patočka, one of the most important Czech philosophers of the 20th century.

One of the greatest benefits of this publication is the fact that these studies show new connections between some already well-known pieces of knowledge. It opens new directions for research and new avenues of interpretation. It will certainly inspire other scholars, teachers and students, since these studies are not hermetic and can be useful for many readers, not only for people who know the Czech, Slovak and Hungarian context very well. They should be beneficial to all people interested in the history, literature and culture of Central Europe. On the other hand, even specialists will be introduced to previously little-known information, which is required for a deeper understanding of the complex relations among Central European countries. Finally, this publication is important because in today’s world, when antagonisms between nations easily spread, it is objective and sincere, and treats delicate matters between Slovaks and Hungarians in a sophisticated and unbiased way.

Agnieszka Janiec-Nyitrai

*Masarykova univerzita
janiec.nyitrai@gmail.com*